

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 9 - nr. 2 - maart 2017

Editoriaal

We halen het beleg rond Nieuwpoort in 1793 uit bronnen van historische getuigen: een Veurenaar en een betrokkene bij de verdediging. Aangezien de Fransen toen moesten afdruipen, kwam er weinig van in hun geschiedschrijving.

Emile Cock liet even een spoor na te Nieuwpoort, maar de familie van Fridolin Morreel veel meer.

Fons Morreel zocht zijn familiewortels binnen Nieuwpoort op.

Uit historische kranten van het Brugse: "Gazette van Brugge", "Journal de Bruges", "La Patrie", kwamen wij op een geruchtmakend proces over "Onlusten" waarbij het garnizoen betrokken was in 1846. Het liep op een sisser uit in 1848!

In diezelfde kranten kwamen wij een persreactie op het spoor van een toneelopvoering in 1844.

Een bezoeker uit Brugge was verrukt over zo'n evenement in een slapend stadje als Nieuwpoort.

Freddy Beun sprokkelde diverse betekenissen bij elkaar, waarbij de naam "Nieuwpoort" of een variante, verbonden is.

Twee Nieuwpoortse industriëlen, Honoré Deswarte en Georges Loppens vroegen in 1895 een "patent" aan in Pruisen om vlas en hennep te roten.

Walter Lelièvre kwam dat document op het spoor. Uit het stadsarchief diepten wij twee historische

oktrooien op over onze traditionale kermissen: de Sint-Janskermis en de Sint-Michielskermis.

Wie allemaal in een processie optrok bij feestelijke gelegenheden, leest men dan in een ander archiefstuk.

Wij verwijzen nog eens naar wat definities.

G. Demerre

Geschiedenis

1793 NIEUWPOORT

N - Op dinsdag 22 oktober hebben Fransen met vier tot vijf duizend man de posities van de geallieerden verrast, die bij Veurne teruggetrokken waren. Die posities waren hoofdzakelijk bemand met groepen "loyale emigranten"*, het vrijkorps van Macdonald*, Hessische infanterie en cavalerie. Na verzet en door gebrek aan munitie zagen die zich verplicht in de richting van Wulpen terug te trekken. In dat dorp, juist halfweg tussen Veurne en Nieuwpoort, bleven zij zich verzetten.

V - "De Veurenaers die van het eerst geschot, hunne woonste verlaeten hadden wanneer sy het garnizoen sagen wegtrekken, alsdan liepen sy by geheele hoopen Nieuwpoort op met alles wat sy dragen konden ... de Fransen kwamen binnen via de Pannepoort ende draaibrug van Duinkerke als brieschende leeuwen, schietende op al wat sy sagen, loopende terstont naer de Ooststraete..."

N - Om half twee waren de Fransen in het bezit van Veurne en om drie uur bevonden ze zich aan De Pelikaan, een plaats op een halve kwart mijl voor Nieuwpoort, van waaruit ze de stad be-

schoten met enkele stukken. Onze batterijen aan de Duinkerkepoort schoten terug. (nu kruispunt Duinkerkestraat-W. De Roolaan)

Dan stopten de beschietingen aan beide zijden en de Fransen trokken zich terug tot aan de Steendambrug op drie kwart mijl van de stad. (Steedamstraat Wulpen)

De nachtelijke vuren lieten ons ongeveer inschatten hoe talrijk ze waren. Men kon een zes duizend man vermoeden. Het garnizoen van Nieuwpoort was zeer zwak. Een deel uit Veurne was naar de post van Schoorbakke gestuurd, zodat er vijftienhonderd man achterbleven, cavalerie inbegrepen. De opstelling van de vijand deden een ernstige aanval vermoeden aangezien er zich nachtelijke werkzaamheden ontplooiden.

Onze artillerie was onvoldoende voor een geregelde verdediging: een tiental stukken van drie en zes pond (pond gewicht 450 gr) ballen, waarbij men enkele mortieren kon voegen, dat was alles.

Nieuwpoort had een belabberde muuromheining, waarvan verscheidene delen ingestort waren, zonder voorversterking, zonder bruggen, zonder voorraad, zonder schoppen of pikhouwelen, zonder andere materiële middelen om weerstand te bieden. Het liet een treurige indruk, met alleen de eventuele mogelijkheid om het water te gebruiken. Men moest de dijken daarvoor doorsteken, de sluizen openen, die sinds lang in onbruik waren, schotbalken plaatsen om de vannen te vervangen : dus de zee gebruiken om alle moeilijkheden te overwinnen.

Men had slechts vier uur om te wachten op de vloedstand. Het gebrek aan mankracht deed ons wanhopen.

Op de woensdagochtend, ontdekte men een batterij, die de vijand had geposteed bij een huis op de dijk van de Veurnevaart, op 500 roeden (1900 m) van de stad. Omdat het vuur van onze kanonnen te zwak uitviel kon men een aanval verwachten later op de dag.

Maar omdat de post iets verder lag dan men had gevreesd, putte men wat hoop. Men dacht meer dan ooit alle belemmeringen voor een overstroming te kunnen overwinnen, door mankracht op te roepen en werktuigen bij te halen ...

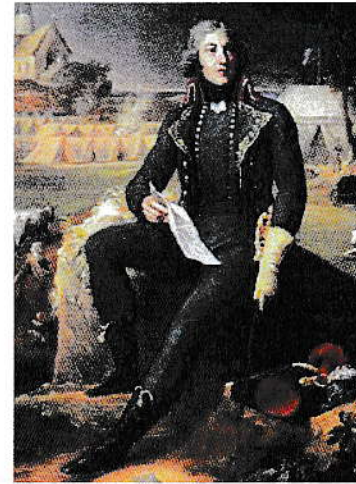
N - Om tien uur, kwam een trompetter opdagen, om de overgave te vragen vanwege L. Hoche *.

De sommering richtte zich direct tot de magistraat, ongeveer aldus : *"Een vrij en overal zegevierend volk, zal de stad verwoesten, indien die eraan denkt zich te verdedigen."*

De magistraat antwoordde : *"Onderworpen aan een militaire jurisdictie, heeft alléén de commandant van het garnizoen de macht om te onderhandelen, en wij zijn onderworpen aan zijn gezag."* Dit

antwoord deed de vijand beslissen. Het was nauwelijks twaalf uur voorbij toen de kanonnen en de mortieren begonnen te vuren.

Onze stukken konden nauwelijks weerwerk bieden en men had kunnen vrezen dat we ons 's nachts zouden moeten terugtrekken, omdat we nog niet in het goede seizoen waren voor een flinke vloedstand.

Generaal L. Hoche

Toch rees het water om half vier dermate dat de batterijen van de vijand moesten stoppen.

De nacht was kalm. De vijand was waarschijnlijk bezig zijn stukken terug te trekken uit de overstroming. Maar ook aan de Steendam geraakten hun retranchementen onder water ...

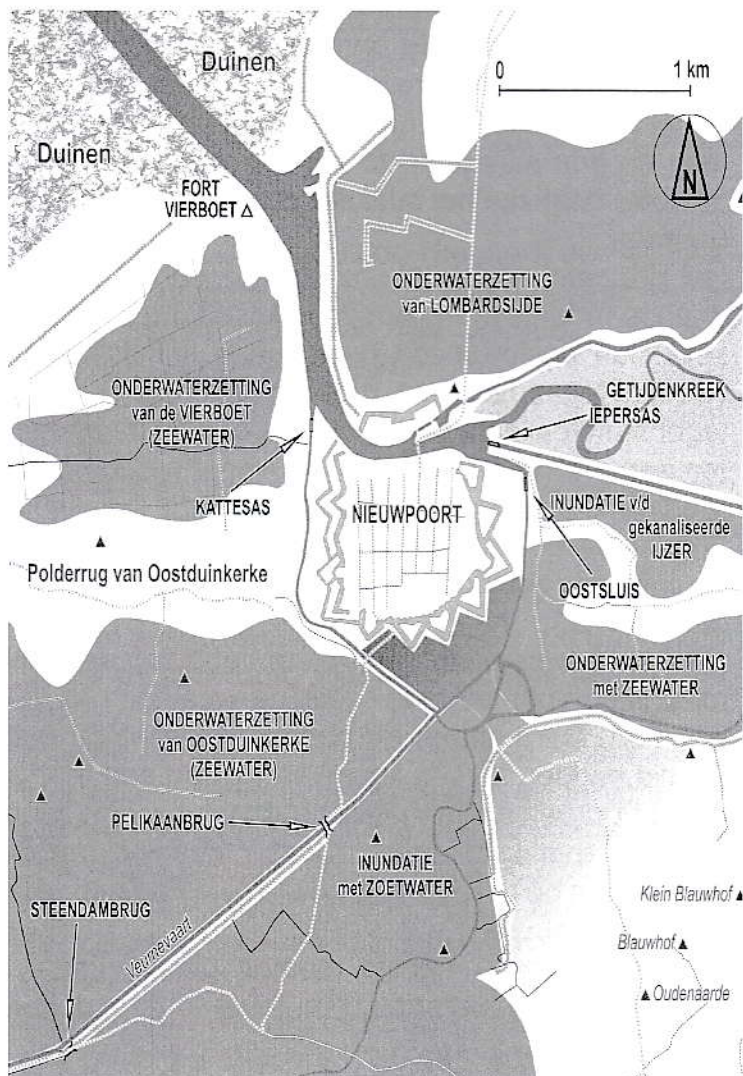
In de ochtend, 24 oktober, zagen we dat ze zich verplaatst hadden tot in de duinen (nu Oostduinkerke). Gedurende die donderdag kwamen twee stukken van twaalf (5,5 kg) uit Oostende, met munitie, op drie schepen en een kanonneerboot om de haveningang te bewaken plus een bataljon (400 man) Hessen.

Een deel van onze cavalerie was teruggetrokken naar Oostende om die van Torhout te versterken, waar die van Diksmuide zich hadden teruggetrokken, die nochtans niet waren aangevallen.

De belangrijke post aan Schoorbakke, die de brug over het leperkanaal (IJzer) had afgebrand, diende voor de contacten tussen de weg naar Brugge om via Veurne, Nieuwpoort of Oostende te bereiken. Door deze actie was onze linkerflank kwetsbaar. Indien een talrijke en ondernemende vijand had kunnen opzetten aan die kant, moest die enkel een brug werpen om ons te verontrusten en elke terugtrekking onmogelijk te maken. Talrijke patrouilles in die richting stelden ons gerust. Heel die donderdag werd gebruikt om de verdediging te herschikken, aangezien een aanval nu vanuit de duinen te duchten viel.

Het havenbastion *"De Wurmb"**, zo genoemd naar onze dappere commandant, werd voorzien van de zwaarste artillerie en verscheidene mortieren. De batterij van de kapel (O.H. Huizeken) had ook

meerdere stukken die de havendijk bestreken en de weren van het Vierboet-fort*. Heel wat palen zaten verspreid vanaf het fort, tot aan de stad op zo'n manier dat men slechts met een kanon de toegangswegen naar de poorten en enkele plaatsen van de bedreigde kant van de muur moest verdedigen. De commandant betreurde zonder twijfel dat hij niet meer stuks had voor de halve maan (nu Kinderboerderij) bij de haven en het fort van de Vierboete. Dat fort is goed gesitueerd om zich te verdedigen en het kruisvuur is daar goed in staat om te beletten dat de vijand er bezit kan van nemen. Het is echter te ver verwijderd van de stad omdat men zou kunnen hopen, met zo'n zwak garnizoen, daar lang stand te houden. Nochtans, had men er twee stukken gehad die afgewisseld konden vuren, waardoor men zich heeft kunnen handhaven. De aanval op het Vierboete-fort gebeurde op vrijdag 25ste. Vanaf zeven uur 's morgens, werd een detachement van het garnizoen er naartoe gestuurd, om de post te ondersteunen. Toen de vijand daarbij nog meester werd van een hoornwerk dicht bij de sluis (Kattesas), werd ook de versterking teruggeroepen.

Paul van Pul

Nieuwpoort, het bleek 40 tegen één te zijn. De commandant liet een vlag uitsteken op de toren als teken voor de Engelse fregatten. Na hun kannonade trokken de Fransen zich terug. Daarop beklommen de Engelsen de zeedijk dat *“sy bezetynlyngen bedwongen van al vegten te wyken tot aen het Veurne-sas (Kattesas), alwaer een keirshuys met een kapelle (O.H. Huizeke) was die dienden voor verschansinghe...”*

N - Daarop was de vijand meester van de havendijk en hield een hevig kruisvuur tot vijf uur in de avond. Aan de andere kant van de haven hadden enkele boeren zich voorzien van een geweer en hielden de Franse versterking onder schot. De commandant oordeelde terecht dat een detachement van het garnizoen de boeren moest gaan ondersteunen met een kanon, dat de vissers van de haven hadden afgestaan. Ze konden er goed en intelligent gebruik van maken.

Deze versterking had zo'n gunstige uitwerking dat de vijand, voor het grootste deel uit het hoornwerk en de batterij van de kapel, zich moest terugtrekken.

Ze achten het raadzaam om zich terug te trekken uit het fort. Deze actie was moordend en de Fransen verloren een groter aantal manschappen dan wij. Gedurende de zaterdag sloeg de vijand zijn batterijen op in de duinen, zeventien roeden (2,5 km) verwijderd van de stad.

De zondag de 27ste begonnen de batterijen van de vijand te vuren vanaf negen uur 's morgens, zodat een deel van dag, het wederzijdse vuur, als enige bedoeling had de huizen te treffen. Vanwege de belegeraars ging dat zo door tot een stuk in de nacht.

Een trompetter die de maandagochtend zich weer aanmeldde, kreeg als antwoord van de commandant mee, dat die zich zou blijven verdedigen. Twee mortieren en kanonnières kwamen vanuit Oostende, evenals een binnenschip geladen met munitie. Dat was welkom want er was twijfel of er nog genoeg was voor de nacht.

Het vuur van de vijand had een wrede uitwerking, altijd op de woningen, zonder dat de batterijen veel te lijden hadden. Die deden gewoon dienst en hadden nauwelijks slachtoffers. De stadsdiensten daarentegen waren in zeer penibele staat. De gewapende macht overschreed nauwelijks twee duizend man. De permanente vrees hield hen voortdurend op de been. Ze hadden de kazernes verlaten, uit vrees voor de bommen.

De stad werd flink beschadigd door bommen en roodgloeiende ballen. Veel huizen vielen ten prooi aan de vlammen.

In de namiddag kwam een deserteur aan uit het

V - De 40 mannen konden niets ondernemen. Ze vluchtten weg, maar al kwam er versterking uit

Vierboetfort, en hij verklaarde dat er een macht van acht duizend man, in drie kolommen optrok vanaf Schoorbakke naar de duinen, ondersteund door artilleriestukken van 24 (11 kg) en mortieren. Ze zouden volgens een bevel van de generaal (L. Hoche) aanvallen en de stad nemen.

Het garnizoen werd weer even versterkt en er waren patrouilles langs de kanalen naar Brugge en Leper.

Men had graag een bres geslagen in de havendijk, bij het Vierboetfort, om te inunderen. Maar het dood tij was niet hoog genoeg.

Tussen acht en negen uur 's avonds bood de trompetter zich nog eens aan. Er was sprake van complete verwoesting van de stad, zonder er zelfs kwartier te houden. Deze bluf kon de beslistheid van de commandant niet doen wankelen.

Het vuur van de vijand trof de burgers gedurende tien uur op een vreselijke manier. De bommen waren gevuld met vuurwerk. De stukken van 24 schoten alléén gloeiende kogels waarbij de stad overgeleverd werd om verpulverd te worden, indien dat nog lang was blijven duren.

Heel wat mortieren waren nu gericht op het havenbastion en de aanval op het fort ging gepaard met een hevig musketvuur. Ondertussen had men een aanval gericht op de Duinkerkepoort. De vijand die dacht te verrassen, kreeg daar hardnekkige tegenstand van de batterij die daar was geplaatst.

Het eindresultaat was dat het fort terug genomen werd, met slechts enkele gekwetsten.

Deze nacht kreeg de stad minder schade dan de vorige. Men verwachtte een andere aanval de volgende dag. Die kwam niet en men dacht, dat de vijand nog niet al zijn middelen had ingezet.

De dinsdag de 29ste zag men 's morgens een nieuwe batterij bij de dijk achter de Vierboete. De dag ervoor had men gezien dat er weerwerk was aangelegd aan beide zijden zodat men links en rechts het havenbastion zou kunnen treffen. Dat had het einde kunnen betekenen van de verdediging van Nieuwpoort.

Dan kwamen er omstreeks tien uur versterkingen vanuit Oostende onder bevel van generaal Dundas*. De bommen die neerkwamen in het bastion gedurende heel de dag kwetsten enkele Schotten. In de namiddag werden enkele barricades opgeworpen op bevel van generaal Dundas.

Wellicht was de vijand verwittigd over de versterkingen en de aankomst van een ander detachement Engelsen, ook uit Oostende, onder bevel van generaal Gray*. In ieder geval, stopte men met het bombardement rond middernacht.

De volgende ochtend zag men dat het beleg was opgebroken!

Vier stuks van 24, een mortier van 12 tot 14 duim,

een ander van 8 duim, een groot aantal bommen en ballen van elk kaliber, twee roosters om ballen te verhitten enz. kwam allemaal in ons bezit.

V - Er waren nog gewonden die *"besig synde met hunnen ziele uyt te braken"*. Twee Nieuwpoortenaren, te weten Pieter Vermast, metser en Carolus de Wilde, timmerman, durfden het aan om te gaan kijken of het fort leeg was. Inderdaad *"Daernaer keerden de staute baesen naer de stad met een weinig Fransch goed, dat sy daer gevonden hadden, swart als mooren van het buskruyd, want sy hadden den ganschen dag in het vyer geweest."*

N - De inspectie van hun posities toonde aan, dat ze moeilijkheden moesten overwinnen om hun zware artillerie te plaatsen en ze daarom moesten achterlaten. Ze toonde ook aan dat er 12 vuurmonden constant gericht waren op de stad. Er was een verhoging met een kanon en een mortier die een kant van het havenbastion moest treffen en een soortgelijke batterij opzij van het fort bestond uit 16 artilleriestukken.

De geschutsstukken waren nauwelijks vastgezet ... en er restte slechts de hardnekkige woestheid van de Fransen na hun vernedering en wanhoop. Met de toorts in de hand hebben ze gehoopt hun nederlaag en hun schaamte te kunnen wreken door het grootste deel van het land dat ze doortrokken plat te branden.

Het lijkt geen twijfel dat onze versterkingen een voldoende reden waren voor de Fransen om te vertrekken. Hun positie in de duinen had kritiek kunnen worden tegenover een grotere en ondernemende tegenstander, want vanuit de zee bewaakten fregatten een aftocht van bij de stad. Vanaf het fort bij de Vierboete, vanaf de weerwerken bij de Duinkerkepoort voor de infanterie en de weg naar Veurne voor de cavalerie zou het voor de Fransen onmogelijk zijn geweest.

Hun grote vergissing gedurende het beleg was hun misprijzen voor de stad, door de woningen te verwoesten. Dat hebben ze onderkent, want de laatste tijd hadden ze een kanon van 24 en een mortier gericht op beide zijden van het havenbastion, waar onze belangrijkste artillerie was geplaatst, om die het zwijgen op te leggen in afwachting van een algemene aanval.

Dat had zeker 's nachts moeten plaatsgrijpen ... maar alles is nu veranderd en terug in de vroegere orde.

De geallieerden bezitten nu Veurne, Schoorbakke en Diksmuide dat belabberd is achter gelaten. De staat waarin Oostende en Brugge zich hadden bevonden, was nu het lot van Nieuwpoort en het doet ons ernstig realiseren, wat er allemaal gebeurd is

om de stad in staat te stellen te weerstaan. Men heeft uitzonderlijke maatregelen moeten treffen en we voegen er de ruïne van het kanton bij. De grote overstromingen waren zeer schadelijk voor de rijkdom, die speciaal te vinden is in de weilanden. Sinds het opheffen van de belegering, leren de rapporten van de burgemeesters van de aangrenzende dorpen, dat de strijdkrachten rond de stad opgelopen waren tot 18 000 man met een indrukwekkend artilleriepark van 40 stukken van allerlei kaliber.

De Fransen zijn woedend vertrokken omdat ze er niet in geslaagd zijn zo'n zwak versterkte plaats als Nieuwpoort te nemen, waren daar niet de inundaties als natuurlijke verdediging.

De verdediging is te wijten aan de zorgen en de moedige weerstand van M. Ludwig von Wurmb, Hessische luitenant-kolonel en commandant van de stad, aan de weerstand van de troepen en de grote precisie van de Engelse artillerie. Het zou nalatig zijn niet de leiding en de ijver te vermelden van de Oostenrijkse eerste luitenant M. Heindrich Schabitz, hier teruggetrokken omwille van een ziekte. De magistraat heeft eveneens bijgedragen tot de verdediging van de stad door nauwgezet te observeren en op post te blijven.

Knight of Saint Paul *

Tekstbronnen

N: Journal des attaques de Nieuport, par les Français, durant le siège de cette ville en octobre 1793. Frans hs. in bezit van Mr. Jacques Breynaert (+1810), schepen uit Veurne.

Histoire de Nieuport, Tome I, Robert de Beaucourt de Noortvelde, Oostende, 1910, p. 41-49.

V: Nieuwen inval der Fransch in West-Vlaenderen, S.A.B. bundel 7 fonds Kasselrij Veurne.

*

Loyale emigranten : Fransen die zich aansloten bij de geallieerden, tegen de Franse revolutionairen.

Etienne Macdonald, duc de Tarente, maréchal de France, ooit Ierse huurling, dan loyale emigrant !

Lazare Hoche (1768-1797) was adjudantgeneraal, chef de brigade. Hij had een strategie bedacht voor het noorden, vertrekkende vanuit Duinkerke met de toestemming van minister van oorlog Lazare Carnot.

Ludwig von Wurmb uit Kassel (Hessen) werd later nog generaal-majoor (1736-1813).

Het Vierboetefort was opgetrokken, zelfs ooit door de Fransen, rond de 'verdwenen' kleine Vierboete. Daar liep sinds eind 17de eeuw de Franse grens ... waar nu de residentie "Nautilus" staat.

Thomas Dundas, generaal-majoor (1750-1794), stierf kort daarop aan gele koorts in Guadeloupe.

Charles Grey, generaal (1729-1809), werd 1ste Earl Grey.

Knight of Saint Paul : August Noizet, kapitein van het geniekorps als émigré bij het Britse leger, gedetacheerd in de Nederlanden.

Een inundatie die niet heeft plaats gehad vanuit Nieuwpoort ?

Robert Thys schreef in zijn boek in 1922, dat men wel eens het plan (sic) voor de inundatie in 1914 ten onrechte had toegeschreven aan vrederechter E. Feys uit Veurne. Inderdaad, Feys had alleen melding gemaakt van een inundatie in 1793, want uit familiedocumenten bleek, dat men iets later schadevergoeding, had bekomen voor ondergelopen weiden in Wulpen.

Ook in Nieuwpoort zijn dan schadeclaims opgesomd zoals uit de Inventaris nr. 277 SAN blijkt.

R. Thys wees deze inundatie zelfs van de hand, want hij had bij C. Wybo (1904) geen melding gevonden van een inundatie bij het beleg van 1793. Intussen zijn heel wat auteurs Thys in deze gevolgd.

Dat klopt dus niet!

Vanaf de eerste beschieting door de Fransen op de stad op 22 oktober 1793, beveelt de plaatscommandant dat de sas- en sluismeesters alles klaar moeten maken, om bij het eerste hoog water alles open te stellen en het zeewater te laten lopen en het land te inunderen *in den hoogsten graed*. (getuige J.B. Rybens)

Personen

EMILE COCK & ELISABETH KLEIN

(woonden tien jaar in Nieuwpoort)

Naar een biografische schets geschreven door Maurice Cock in 1941.

Emile Cock werd op 8 maart 1841 geboren in Lokeren, als zoon van Alexandre Cock en Bernardine De Smet. Zijn vader en grootvader waren molenbouwers.

Na zijn humaniora nam hij lessen in de academie voor Schone Kunsten in Lokeren en wou universiteit volgen.

Echter door hun faillissement van het bedrijf - het tijdperk van de houten windmolens was ten einde

- ging de familie naar Brussel, met veertien kinderen, waarvan Emile de oudste was.

Vader en oudste zoon engageerden zich als timmerlui en schrijnwerkers. In het meubelbedrijf Day kreeg Emile een bureaufunctie - omwille van zijn talenkennis.

Hij trouwde in 1867 met Elisabeth Klein, dochter van een collega Joseph Klein. Die was afkomstig van Maastricht.

Ze hadden twee kinderen : Rachel en Maurice.

Emile was lid van de Kamer van Retorica "*De Koren Bloem*".

Bij de voorbereidingen van de tentoonstelling van 1880 kende hij een periode van voorspoed. Met een collega begon hij een atelier voor meubelfabricage. Maar die zaak ging over de kop. In 1881 emigreerde hij naar Parijs. Hij werd er tekenaar en atelierchef van Menuiserie Gastineau.

Heimwee van zijn vrouw, deed de familie terugkeren naar Brussel, waar hij atelierchef werd bij een kunstmeubelbedrijf Mareska. Ook dat bedrijf ging failliet in 1893!

Dan was hij even actief bij de fotograaf Louvois en uiteindelijk ging hij aquarellen schilderen en zelfs pleegde hij schilderwerk op porselein.

De firma De Waele engageerde hem als tekenaar ... tot ene zekere Busch, directeur van "*une fabrique de pierres à Nieuwpoort*" hem voorstelde onderdirecteur te worden !

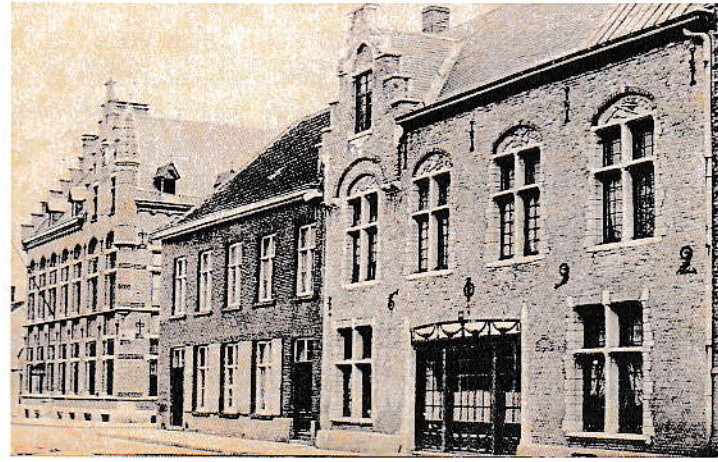
Die fabriek was van Pieter Deswarte, en lag juist langs de Veurnevaart tussen de Langestraat en het Veurnesas.

Toen hij een bezoek bracht aan Nieuwpoort : "*il fut captivé par l'aspect moyenâgeux*". Hij liet zich aanwerven als ontwerper en sculpteur van "*grès hydraulique, simili pierre de bonne qualité*". De grondstoffen voor die fabricage waren duinzand, fijngemalen glasafval van glasovens en gebluste kalk. Dit werd gemengd en met stoom gebakken. Het product had succes als facadesteen en kreeg als naam "*grès de Nieuwpoort*".

Omdat het transport te duur uitviel en het publiek moeilijk te overtuigen was, schakelde men over met dezelfde materialen om er "*dalles de pavage*" mee te maken.

Emile Cock had zijn gezin in Brussel, waar hij elke maand naartoe trok, maar bereidde zijn domicilie voor te Nieuwpoort. Hij kocht een oud gebouw in de Langestraat nr. 44 uit het jaar 1692, liet het afbreken en construeerde een nieuw met een trap-

gevel en daar bovenop het wapen van de stad : een staande leeuw op een bootje.

Huis Langestraat nr.44. Uiterst links het postgebouw uit 1909.

Op de zolder legde hij een groot atelier aan - 14 m lang - met de bedoeling om zijn zoon Maurice er zich te laten vestigen als fotograaf en drukker.

Het atelier werd gebruikt door fotograaf Louvois en ter beschikking gesteld aan schilders om er hun schilderijen af te werken. Mensen als Oleffe, Smeers, Gilsoul, Gondry ... maakten van zijn gastvrijheid gretig gebruik.

Hij bleef nog altijd ingeschreven in Sint-Joost-ten-Node, waar hij onder het meervoudig stemrecht een bijdrage kon leveren van drie stemmen. Met de gemeenteraadsverkiezingen van 1896 kreeg de liberale lijst de absolute meerderheid ... met twee stemmen ! Op dezelfde avond vierde "*L'Association Libérale*" de redder, die speciaal van Nieuwpoort was overgekomen om de overwinning te garanderen.

De verhuis naar Nieuwpoort had plaats in 1898. Emile Cock werd directeur van de firma, een notabele te Nieuwpoort, lid van het comité van het Willemsfonds, vicevoorzitter van de filharmonie en koning van de Rederijderskamer.

Heel wat eigen kunstwerken schonk hij aan het stadsmuseum. Bij de toneelvoorstellingen van de Rederijderskamer ontwierp hij decorstukken. Men was hem zeer erkentelijk voor de schenking en de creatie van een toneelgordijn met een symbolische schilderij erop. Hij probeerde ook olieverfschilderwerk en ponswerk in metaal.

In 1908 stopte (sic) de fabriek met de fabricage ** van dalstenen en schakelde over naar chemische producten. Dit was niet een sector voor Emile Cock en hij verkocht zijn huis, een deel van zijn meubels en zijn kunstwerken en ging in Brussel van zijn ren-

ten leven.

Hij had nog wat bezigheid met schilderen en meubels maken voor zijn familie. Hij schreef gedichten in het Vlaams voor *De Gazet van Nieuwpoort*.

In 1913 werd hij getroffen door een beroerte en was enkele maanden verlamd. Op 25 juli 1913 stierf hij en werd begraven in Evere.

Hij zou als architect diverse huizen in Nieuwpoort-bad hebben ontworpen.

Addendum.

* Zoon Maurice Cock (°1880) zou uiteindelijk een lange familietraditie voortzetten, door de vestiging in 1903 van Imprimeries Cock, rue du Noyer. Van zijn veelzijdige vader : dichter, schilder, beeldhouwer, etser ... erfde hij toch iets.

Hij werd professor in grafische kunsten en journalist om den brode. Hij werd deken van de juridische experten voor grafiek te Brussel.

Met zijn zoon Alexander (°1907) zelf tekenaargraveur, stichtte hij hun grafisch atelier in 1939.

** Op minstens één plaats uit de biografie kunnen we de auteur tegenspreken : de productie van dalstenen eindigde zeker niet in 1908, want die productie bleef minstens tot in 1913 duren.

Uit familiedocumenten hebben wij aanwijzingen gevonden, waarbij Louis Ureel (1894-1968), als voerman van dienst, per dag 5 tot soms 25 ton tegels transporteerde met paarden en wagen meestal naar het station van Nieuwpoort, maar ook naar bouwerven.

Intussen was de fabriek van de zoon Honoré Deswarte en behoorden cokes, zand, steenslag (macadam), zout en ... vaten tot de vrachten tussen het station en de fabriek, heen en terug.

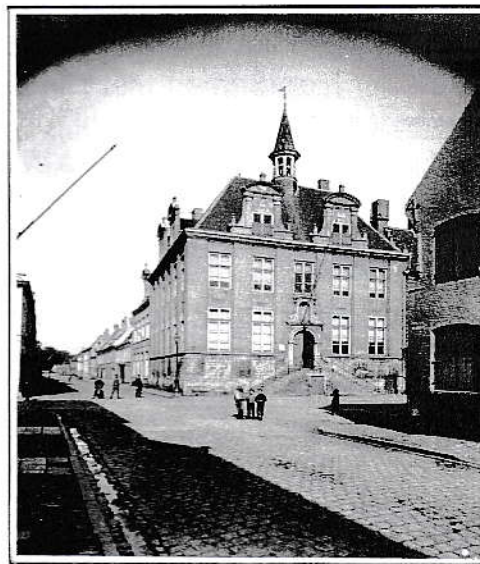
red. G. Demerre

FRIDOLIN MOREEL (Leke 1863)

Fridolin Morreel was eind 19e eeuw een bekende persoon in Nieuwpoort. In 1885 werd hij aangesteld als schrijver (klerk) op het stadhuis. Als ambtenaar van de burgerlijke stand was hij verantwoordelijk voor het opstellen van de geboorte- huwelijks- en overlijdensakten in de respectieve registers. Hij bleef deze functie uitoefenen tot in 1897; dan maakte hij zijn ambitie waar en werd bestuurder van een fabriek in Saint- Souplet (N. Frankrijk).

Oudere Nieuwpoortenaars herinneren zich nog wel één van zijn nazaten : Maurits Morreel, zoon van Jerome en Alice van de winkel (bazar) " *Le petit*

bénéfice/ Het klein profeit " te Nieuwpoort-Bad (tot 1949 wel nog grondgebied van Oost-Duinkerke). Maar de familie Morreel was al langer aanwezig in Nieuwpoort. De eerste vermelding vinden we terug in het " *Poortersboek van Nieuwpoort* " (J. Calliau - J. Stekolorum - J. Van Acker; VVF Westkust vzw - 2011) met name MOREEL WILLEM 14-02-1499 gehuwd met jonkvrouw Marie van den Berghe, zoon van Anthonis; nr. 169. In datzelfde poortersboek vinden we meerdere naamgenoten (maar onder verschillende schrijfwijzen) terug in de 18e eeuw.

Stadhuis Nieuwpoort 1901

De tak van Fridolin kan met zekerheid teruggebracht worden tot de 17e eeuw. Zijn stamreeks (en tot zijn vader, broer van mijn overgrootvader, ook de mijne dus) bestaat uit : Petrus Moreel (ook Morel en Morreel), ° Esen 1665 ?; x Margarita Van Pamele; 2x Maria Uyttenhove - Petrus Jacobus Moreel (Morreel) ° Esen 29-01-1692; x Isabella Clara Vandenberghe (cfr., Marie vrouw van WILLEM) - Petrus Franciscus Morreel, ° Esen en gedoopt op 25-03-1713; x te Esen 04-02-1740 Helena Jacoba Rommelaere, 2x te Esen 27-01-1750 Maria Godelieve Depoorter - Basilius Jacobus Morreel,

° Esen en gedoopt 10-01-1752; x te Vladslo 19-08-1777 met Rosa Victoria Vangeluwe, hij overleed te Vladslo 16-01-1794 - Pieter (Petrus) Joseph Morreel,

° Vladslo 05-10-1790; x Anna Therese Peel - Hendrik Morreel, ° Vladslo 1819 - Nieuwpoort 22-05-1890; x Rosalia Sesier, ° Leke 19-01-1822- Nieuwpoort 12-11-1897 - Fridolin Morreel, ° Leke 1863; x Maria Louisa Van Hecke.

Zijn zoon Jerome Ernest Victor Morreel, ° Nieuwpoort 30-12-1887; x te Mers les Bains 29-12-1917 met Alice Françoise Michiels, ° Nieuwpoort 17-10-1893, baatten dus zoals gezegd een winkel uit in Oostduinkerke (nu Nieuwpoort-Bad). Zij werden

officieel ingeschreven als inwoners van Nieuwpoort op 20-06-1949. Jerome en Alice hadden 3 kinderen: Maria Alice Aloïse, Maurits Jean Jerome en Jozef Jan Karel Morreel, alle drie kort na W.O.I geboren te Koksijde. Maurits Jean Jerome Morreel,

° Koksijde 22-08-1920 was de middelste. Hij huwde te Haaltert op 12-05-1954 met Leontina De Meyer. Hij was elektricien en werkman bij het gemeentebestuur.

Mijn overgrootvader August Morreel,° Leke 09-04-1829 - Nieuwpoort 10-07-1889, was een oom van Fridolin. Hij was herbergier en handelaar in onze stad. In 1870 verhuisde hij van het landelijke Leke naar hier. Samen met zijn echtgenote Maria Ludovica Rondelé baatte hij de herberg "La Liberté" uit op het Marktplein. Na W.O.I kwam er op die plaats naast het café "De Liberty" een bioscoop : cinema Nova. Ook Bernard en Hendrik Morreel de oudere broers van August, die slagers waren, verlieten omstreeks die tijd hun dorp en vestigden zich hier. Hendrik, vader van Fridolin, ging met zijn echtgenote Rosalia Sesier en zijn 5 kinderen wonen in de Oostendestraat nr.6. Bernard trok met zijn vrouw Maria Therese Grymonpré en hun 3 kinderen naar de Langestraat nr. 37.

Alfons Christiaan Morreel

Garnizoen

ONLUSTEN TE NIEUWPOORT

In de "Gazette van Brugge" van 27 april 1846 kondigde men fier aan dat de "Vlaemsche Tooneelkunde" met als keuze "Kunstliefde" van Brugge een prijs had gewonnen bij hun concours te Nieuwpoort.

Twee maanden later lezen we dat mevrouw Van Male en de heren Carrein en Stadsbader, vader en zoon, die plechtige prijsuitreiking zullen meemaken te Nieuwpoort.

In de krant van 24 juni staat dan uitvoerig, hoe er onlusten te Nieuwpoort ontstaan zijn tussen de burgers en het aanwezige garnizoen.

Zondag 21 juni 1846

Bij de uitreiking van de prijzen van het "Vlaemsch Tooneelkundig concours" waren er veel mensen verwacht. Er was een stoet gepland met vaandels, muziek en trommelaars voorop. De plaatsbevelhebber a.i. Parys, had laten verstaan dat hij die optocht niet zou toelaten, en daarom hadden inrichters de toestemming gevraagd aan de generaal bevelhebber van de provincie Plettinckx. Die liet zijn toestemming weten aan de garnizoens-

commandant.

Een stoet vormde zich aan de Oostendse poort rond vijf uur in de namiddag en kwam via de Marktstraat naar het Marktplein. De kapitein-commandant Parys kwam hen tegemoet met enkele officieren en verbood de tamboer te trommelen. Daarop zetten de muzikanten hun marsmuziek in en forceerden hun tocht naar de "Hoge Wacht". [nu Schorrehof]

In een artikel van de krant stond, dat elke militair een voorraad van tien patronen had gekregen (sic). De jonge trommelaar, was toch begonnen met de muziek te begeleiden en werd door de wacht vastgegrepen en voorgeleid. De reactie van het aanwezige publiek liet niet op zich wachten. De stoet werd verstoord en de brigadier Heindrick van de Rijkswacht met zijn manschappen, gooiden zich tussen de soldaten en de samengeschoolde burgers.

Men had bevelen gehoord in de zin van "trek de sabels, velt de geweren"!

Even later kwam de vrederechter Steylaers en commissaris a.i. Delecluyse van de politie om de hulp van de gendarmerie in te roepen. Die sommeerden de officier van de Hoge Wacht om de tamboer vrij te geven, wat ook gebeurde.

Een militaire patrouille circuleerde door de stad en de burgerwacht hield ook een oogje in 't zeil.

In de herberg "L'Espérance" (Langestraat) was er rond acht uur tumult ontstaan tussen burgers en opgekomen soldaten van het garnizoen. Het ging er zo hard aan toe, dat de militairen zich terugtrokken en enkele sabels en epauletten moesten achterlaten ... volgens "Journal de Bruges". Zeventien gekwetsten moesten afgevoerd worden.

De gendarmerie kon de orde herstellen.

Generaal Clump

's Anderendaags omstreeks 10 uur kwamen de generaals Clump en Borremans zich vergewissen

van de toestand, die blijkbaar gespannen bleef. Aan de sluisen hadden opgewonden burgers de soldaten belaagd en hen bekogeld met stenen.

26 juni 1846

We vernemen dat er drie compagnies van het 1e linieregiment uit Brugge naar Oostende zijn gereisd per trein. Die manschappen worden naar Nieuwpoort gestuurd om die van het 7e linieregiment af te lossen ... "*sedert de beweenylyke gebeurtenissen*"

...

In Nieuwpoort geeft de Philharmonie Societeit een feestelijke serenade voor generaal Pletinckx uit dankbaarheid voor zijn tussenkomst.

29 juni 1846

In Oostende zijn ze dan ontevreden, wanneer ze vaststellen dat de manschappen van dat 7e linieregiment bij hen worden gedropt. Daar worden ze koel ontvangen ... Ook al zijn de vissers van Oostende geen familie van die van Nieuwpoort ... ze kennen er toch heel wat vrienden !!

In de "*Observateur*" leest een reporter echter, dat het gezag van kapitein Parys in de hele zaak "*mis-kend is geworden*". Hij oordeelt ook dat men onvoorzichtig is geweest met het wegsturen van de gelaakte compagnies naar Oostende.

Op 6 juli blijkt, dat men reeds de helft van die soldaten uit Oostende, reeds terug heeft gebracht naar het garnizoen van Nieuwpoort. Kalmte blijkt algemeen.

Op 24 augustus zijn ze allemaal terug, terwijl die van het 1e linieregiment verstuurd worden naar Beverlo (Leopoldsburg).

30 november 1846

De zaak Nieuwpoort krijgt een gerechtelijk staartje. Het proces begin door de verwijzing naar de correctionele rechtbank te Veurne. Er worden 23 militairen en 2 burgers gedagvaard. Er wordt begonnen met ondervraging van getuigen. Het betreft bayonnetsteken, sabel- en degenlagen. Er zijn ook vrouwen en vreedzame ouderlingen het slachtoffer geworden.

"*Dergelijke feiten in een vrij en beschaafd land geven een pijnlijke indruk!*" besluit de reporter.

Op 1 februari 1847 komen kapitein Parys met officieren en onderofficieren aan het woord. Ze worden beschuldigd van daden en medeplichtigheid aan "*sabelslagen en fusiekstooten*" (sic).

Vier maanden later blijkt uit de pers dat het Openbaar Ministerie in beroep zal gaan. Op woensdag 24 juli 1847 is de uitspraak, dat kapitein Parys een jaar gevangenis krijgt en luitenant Swertz zes maanden.

[De andere gedagvaardden waren kapiteins Gustave Lemoine en Willem Petit, de luitenanten Jan Tasset, Arnold Watelet, Denis Cornelis en Jules Biourge, allen van het 7e linieregiment]

Zowel de beschuldigten als het Openbaar Ministerie gaan in beroep. Deze laatste had zich beperkt tot een schadevergoeding.

De zaak komt nog voor het hof van cassatie, wordt verbroken en de hele procedure moet worden overgedaan.

22 juni 1848

Voor de correctionele rechtbank van Brugge wordt het proces overgedaan, en de uitspraak sluit aan bij de uitspraak te Veurne: een jaar en zes maanden plus de proceskosten.

De uitspraak krijgt in de pers als epiloog, dat het als een voorbeeld mag dienen, en dat "*smaad aan de burger*" ook bestaat.

26 oktober 1848

Men verneemt dat de veroordeelden genieten van een "*gratieverzoek*". Geen enkele krant te Brugge begrijpt deze demarche noch "*La Patrie*", "*Le journal de Bruges*" of "*Gazette van Brugge*".

"*Une violation flagrante de la constitution*" bloklettert men.

Er komen replieken van officiële zijde dat in de grondwet art. 73 het staatshoofd wél gratie kan verlenen ... wat in de rechtspraak het "*jus abolitio-nis*" genoemd wordt.

28 oktober 1848

Een staatshoofd wordt daarbij geadviseerd door een minister. Er gaat een gerucht dat de minister van justitie niet bereid was zo'n verzoek in te dienen en de minister van oorlog wél.

"*De Moniteur*", een officiële bron, probeert dat tegen te spreken en geeft een verklaring.

Waarop de "*Gazette van Brugge*" schrijft: "*Wel beschouwt, schynt ons deze uytlegging onaennemelyk (sic)*".

Intussen is het publiek vergeten waar het eigenlijk

over ging. De uitspraak was er gekomen 31 maanden na de feiten. Het werd "De affaire van Nieuwpoort" !

"La Belgique Judiciaire"

Weer enkele maanden later verschijnt een artikel, door een kritische jurist opgesteld, ter lering van de advocatuur ... dat inderdaad de minister van justitie François Ph. de Haussy, zelf een jurist, niet bereid was een gratieverzoek in te dienen, maar dat de minister van oorlog Pierre E.F. Chazal, luitenant-generaal dit wél heeft gedaan.

De aangeklaagden waren militairen, de slachtoffers waren burgers ... alles kwam voor de burgerlijke rechtbanken ... voor het publiek niet eenvoudig om te volgen.

En wetende dat Chazal een intimus was van koning Leopold I ... De zaak werd gesloten.

PS.

Uiterekend rond die tijd heeft het ministerie Chazal te Brussel beslist dat Nieuwpoort géén garnizoensstad meer zal zijn in de nabije toekomst.

www.historischekrantenbrugge.be

red. G. Demerre

Personen

Generaal J.J. Clump

Deze vooraf Franse officier had als kolonel een Orangistische opstand te Gent belet en was ooit moeten tussenkomen bij de katoenwerkers-opstand te Gent in 1839 als generaal bevelhebber van de 1e divisie. Door de mechanisering van zowel de spinnerijen als de lijnwaadweverijen vielen enkele duizenden arbeiders, ook vrouwen en kinderen, zonder werk en inkomen. De stoommachines hadden hun intrede gedaan vanaf 1830 ...

Generaal Charles J. Pletinckx (1797-1877)

Charles Joseph Pletinckx behoorde tot de burgerwacht en was vanaf 1842 commandant voor West-Vlaanderen.

Generaal Pierre E.F. Chazal (1808-1892)

Een Fransman, die in 1844 Belg werd, en tussen 1847 en 1850, maar ook tussen 1859 en 1866 minister van oorlog was.

François Ph. de Haussy (1789-1869)

Jurist, minister van justitie tussen 1847 en 1850.

Naam

WAAR VINDEN WE DE NAAM "NIEUWPOORT" NOG TERUG ?

In een vorige bijdrage spraken we over een prominent lid van het geslacht "de Nieupoort" als burggraaf van onze stad, en dit sedert ongeveer 500 jaar.

Wij vonden dit de ideale gelegenheid om eens verder uit te weiden over de naam "Nieuwpoort" of afgeleiden, zoals we deze nog vaak eens tegenkomen in woord of beeld.

We willen het hier uitdrukkelijk niet hebben over "Novus Portus" waarvan ieder rechtgeaard inwoner van Nieuwpoort weet dat dit de oorspronkelijke Latijnse naam was voor onze stad. Evenmin willen we naar de talrijke steden verwijzen die de naam "Newport" of "Port la Nouvelle" of "Newhaven" of iets dergelijks dragen, gezien dit in feite enkel een vertaling is en eveneens verwijst naar de aanleg van een nieuwe haven .

In tegendeel : we stelden vast dat we nog frequent geconfronteerd worden met onze stadsnaam of een vervorming ervan, zonder dat we evenwel weten of deze naam wel degelijk verwijst naar onze stad of dat dit louter toeval is.

Zo laten we een viertal "naamgenoten" de revue passeren.

Het betreft : de "stede Nieuwpoort" in Nederland, de Nederlandse schrijver Nieupoort, de Portugese porto Niepoort en tenslotte de "Nieupoort" het bekende vliegtuig van de Eerste Wereldoorlog dat boven onze stad furore maakte !

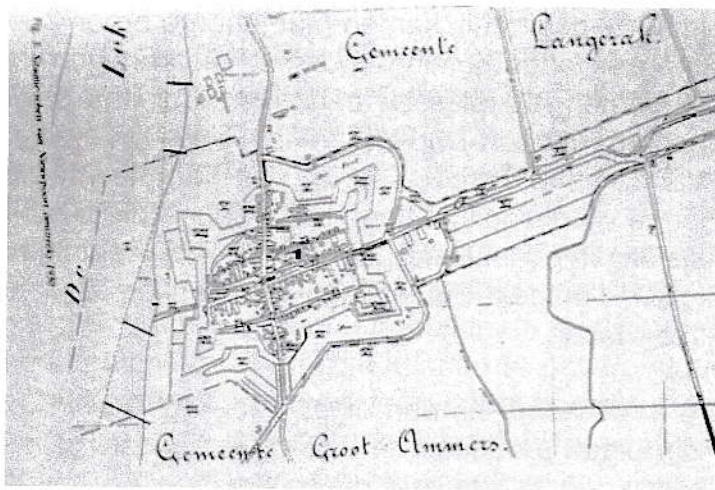
1. De "Stede Nieuwpoort"

Dit stadje, gelegen in de provincie Zuid Holland, en gelegen aan de Lek, is gekend bij veel van onze oudere inwoners, gezien onze beide steden met elkaar verbreederd zijn, alhoewel de contacten thans minimaal zijn.

Het stadje ontstond als vesting- en handelsplaats aan de Lek, naar aanleiding van de aanleg van dijken die het moesten beschermen tegen het water van de zee en de omliggende rivieren. Het is een doorvoerhaven van goederen, visvangst e.d. over water tussen de nabijgelegen steden en het Duitse hinterland.

In 1283 kreeg het stadsrechten. Het stadje werd verder omweld met aarden wallen.

Hoe dan ook, het stadje met een beperkt aantal inwoners van ongeveer 600 à 800 zielen, was dan ook in hoofdzaak gericht op de rivieren en de Alblasserwaard .

Plan van de stede Nieuwpoort (NL)

Als eigenaardigheid mag aangestipt worden dat onder het stadhuis een waterloop(je) doorloopt welke het niveau van het water in de vestingen moest helpen regelen.

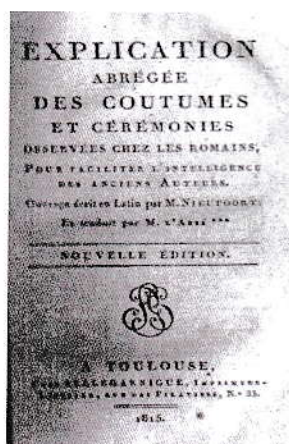
Thans maakt het stadje deel uit van de grotere buurgemeente Molenwaard.

2. Willem, Hendrik Nieupoort, auteur

Deze figuur zal wel minder bekend zijn. Hij werd geboren te 's Gravenhage rond 1670 en stierf te Utrecht op 19 september 1724. Nieupoort was licentiaat in de rechten (promotie Leiden 1694).

Hij is de auteur van vele in het Latijn geschreven boeken die handelden over het leven in en de structuur van de Romeinse samenleving. Zijn bekendste werk, verschenen onder de titel "*De ritibus Romanorum*" werd postuum uitgegeven in een Franse vertaling onder de titel "*Explication abrégée des coutumes et cérémonies observées chez les Romains*".

Dit boek werd heruitgegeven tot in 1829 !

Explication des coutumes et ceremonies 1815

Ons exemplaar, waarvan hierna een kopie van de frontpagina, werd in 1815 als prijsexemplaar gegeven in het "*athénée royal*" van Doornik. Op de mooi

verzorgde koft prijkt dan ook een dubbele lauwerkrans met in het midden de letter W onder een koningskroon ! Getuige van het Nederlands bewind! Onderaan de lauwerkrans prijkt het woord "*prix*".

Vraag blijft hierbij of onze auteur al dan niet afkomstig zou zijn van het Vlaamse Nieuwpoort. Verdere opzoekingen zouden hiervoor nodig zijn.

3. De Portugese porto "Nieupoort"

Velen van ons zullen in hun leven wel eens een glaasje porto "*Nieupoort*" hebben geproefd. Wij dus ook.

Naast het genieten er van werd onze interesse direct getrokken door de bijzondere naam.

Het mag de inwoners van onze stad dan ook niet verwonderen dat wij eens gingen neuzen naar de oorsprong van de naam van deze bijzondere porto. Alleen Wikipedia bracht ons de gewenste uitleg.

Zie hier wat we aldus hebben gevonden :

Het portohuis in kwestie is gevestigd in Vila Nova de Gaia, stad gelegen aan de Douro.

Het huis werd in 1842 opgericht door de Nederlander Eduard Kebe die in 1847 een zekere Franciscus Marius van der Nieupoort als zakenpartner nam. Ingevolge het vroegtijdig overlijden van Kebe nam de familie van der Nieupoort de zaak volledig over.

Vandaar dus de merknaam Nieupoort.

Na vijf generaties behoort de zaak nog steeds aan dezelfde familie en opvallend : de keldermeesters behoren ook reeds sedert vijf generaties tot dezelfde familie.

Hoewel het in feite een der kleinere portohuizen is, maken ze toch een half miljoen flessen port.

Ook hier blijft evenwel de vraag of de naam op een of andere manier verbonden zou zijn met onze stad. Aan een liefhebber om met de familie van der Nieupoort contact op te zoeken en na vraag te doen .

4. De vliegtuigfabriek "Nieupoort"

In het kader van de herdenkingen van WO I wordt regelmatig de aandacht getrokken op het ontstaan en de snelle ontwikkeling van het vliegtuig als nieuw aanvalswapen. De namen van de "*azen*" Guynemer, Coppens , der rote Baron, zijn heden ten dage nog algemeen bekend .

Ook herinneren sommigen zich nog de namen van sommige vliegtuigen - we mogen bijna zeggen prototypes - zoals de Farman, Voisin, Blériot, Mauranne-Saunier en .. de "*Nieupoort*".

Eerlijk gezegd, wijzelf dachten lange tijd dat dit

laatste type vliegtuig werd genoemd naar onze stad waar de Franse strijdkrachten in 1914-1916, samen met de Belgen, de Duitsers achter de IJzer hielden !

Vandaar ons idee om ons te gaan verdiepen in dit toestel, met het doel de band tussen onze stad en de "Nieuport" aan te tonen.

Tot we vaststelden dat er in feite geen enkele rechtstreekse aanleiding was tussen de oorlogshandelingen rond Nieuwpoort en de bouw van het toestel .

Een reden te meer om dit raadsel verder uit te spitten !

Ziehier dan het verslag van onze zoektocht.

We komen aldus terecht bij een zekere Edouard de Niéport, gezegd Nieuport !

Deze Fransman, geboren te Blida (Algerie) op 24 augustus 1875 als zoon van een Franse kolonel, ligt aan de basis van de bouw van onze "Nieuport"

De eerste vraag die zich stelde : is de familienaam "de Niéport" een verwijzing naar Nieuwpoort ?

We konden in zijn stamboom teruggaan tot rond 1700, evenwel werd de familienaam ongewijzigd geschreven.

Bestond er echter voordien toch een verband met onze stad, door de verwijzing "de Nieport"?

En waarom veranderde onze Eduard zijn naam later in "Nieuport" ?

Verwees hij daarmee naar de afkomst van zijn familie ?

Dus opnieuw werk voor de leden van de vereniging voor Familiekunde !

Wij hebben het vraagstuk niet kunnen oplossen.

Maar niet getreurd, redenen genoeg om de geschiedenis van de familie van dichtbij te volgen.

Zoals gezegd was Eduard de zoon van de Franse kolonel Edmond de Niéport (1830-1914) die bevelhebber was van het 138e regiment artillerie en directeur van de "Ecole spéciale militaire".

Deze laatste was gehuwd met Caroline de Martinet (1854-1926).

Eduard had nog een broer Charles evenals een zuster Pauline die op zeer jonge leeftijd overleed.

Eduard behaalde een diploma aan de "Ecole supérieure d'Electricité".

Hij was tevens een zeer begenadigd wielrenner want hij wordt in 1898 derde in het wielerkampioenschap van Frankrijk !

In 1902 begint hij, samen met jongere broer Charles, een onderneming voor het vervaardigen van magneten, bougies en batterijen voor auto's: genaamd Nieuport-Duplex.

Via de firma Citroën (jawel, van de auto's) en de jonge vliegtuigpilot Leon Levasseur – die zijn ontstekingsmechanisme gebruikt bij zijn vliegtuigmotoren – ontdekt Eduard een nieuwe wereld : het vliegwezen.

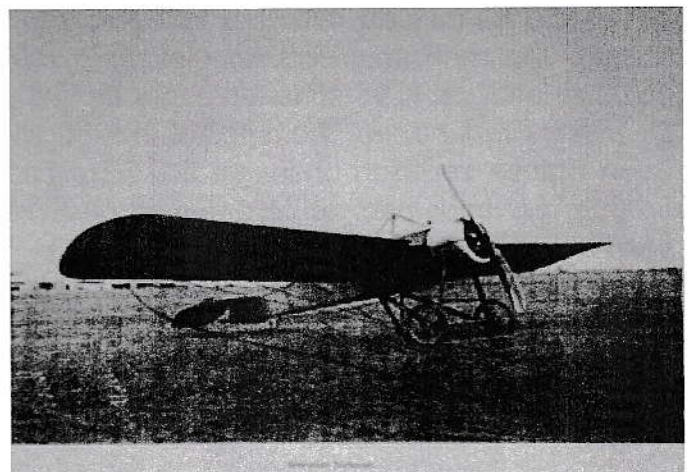
In 1909 koopt hij een eigen vliegtuig "Voisin" om zijn eigen producten te testen. Terzelfder tijd leert hij vliegen, samen met zijn broer Charles.

Zijn ambitie is snelle, ultralichte vliegtuigen te ontwikkelen. Zijn eerste produkt wordt aldus de Nieuport I die 70 km/u haalt met een motor van slechts 20 paarden.

Op 6 maart 1911 vliegt hij met de Nieuport II reeds 101 km/u en op 21 mei 1911 brengt hij het wereldrecord snelheid op 119 km/u en reeds op 16 juni 1911 op 139 km/u ! Ook neemt hij verder deel aan internationale competities om zijn vliegtuigen meer bekend te maken.

Gelet op het feit dat de evolutie van de vliegtuigen zo snel gebeurt, richt hij een nieuwe firma op, genaamd Nieuport-Deplante, met het doel vliegtuigen "Nieuport-monoplan" te bouwen.

Vanaf deze periode neemt hij de naam "Nieuport" aan.

Monoplan van Eduard Nieuport

Dit alles is ook het Franse leger niet ontgaan. Aldus wordt hij opgenomen als reservist bij het Franse

leger.

Om zich aan te bieden bij zijn overste Gustave Delage, welke bij Verdun manoeuvres voor vliegtuigen organiseert op 15 september 1911, verlaat Eduard Nieuport bij stormachtig weder Issy-les-Moulineaux. (bij Parijs)

Bij Verdun is iedereen aangenaam verrast wanneer Nieuport opduikt op het oefenveld. In hun enthousiasme vragen ze hem nogmaals op te stijgen en een demonstratie van zijn kunnen te geven. Aldus stijgt hij weer op tot ongeveer 800m hoogte, maar bij het naderen van de grond wordt hij opeens gegrepen door een windvlaag waardoor het vliegtuig op de grond wordt geslagen ! Eduard heeft zijn veiligheidsgordels niet omgord en loopt ernstige inwendige verwondingen op !

Ten gevolge hiervan overlijdt hij op 16 september 1911 in het hospitaal Saint-Nicolas te Verdun !

Hij wordt begraven op Père Lachaise te Parijs.

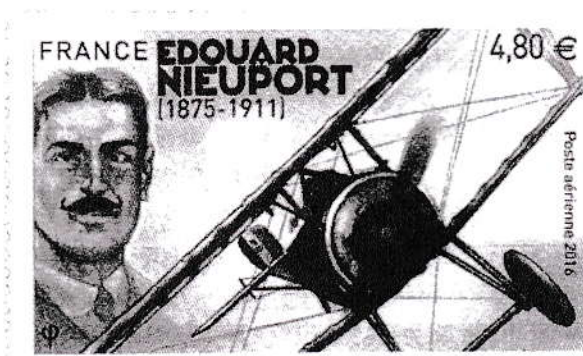
Charles, de broer van Eduard, laat zich niet uit zijn lood slaan door het ongeval en neemt de leiding over van de fabriek.

Het noodlot zou echter ook voor hem toeslaan : ook Charles komt ingevolge een vliegtuigcrash, samen met zijn mecaniciens op 24 januari 1913 om het leven te Etampes (Essone).

Voor hun beide wordt in Etampes later op de plaats van de crash een monumentje opgericht !

Ook Charles wordt op Père Lachaise begraven waar hij zal rusten naast zijn ouders en broer Eduard.

Als epiloog kunnen we aangeven dat de "Société Anonyme des Etablissement Nieuport " aangekocht werd door de firma Deutsch onder de technische leiding van Gustave Delage, de man onder wiens orders Eduard was gesteld als reservist bij het Franse leger ! En die tijdens WO I de door Duitsers gevreesde "Nieuport monoplan of biplan" zal fabriceren !

En tenslotte heeft ook de Franse staat Eduard Nieuport extra gehuldigd door de uitgave van een postzegel ter zijner herinnering als een pionier der Franse luchtvaart !

Freddy Beun

Bibliografie :

1. De Stede Nieuwpoort - 3e verzameling – bijdrage 1987.
2. Nieuport Willem Hendrik : Biografisch boek der Nederlanden.
3. Van der Niepoort : Wikipedia
4. Nieuport : Nieuport aircraft of World War One – Wikipedia.

L'aviation pendant la guerre - Le Parisien (16 mars 2013)

A biography of Eduard Nieuport by Gerard Pomnier.

Over het roten van vlas

Vroeger leerde men reeds in de lagere school over het roten van vlas in de Leie ! Dat behoorde heel lang tot het collectief geheugen van een eenvoudig schoolkind. Die tijd is lang voorbij.

Niettegenstaande er vlas gekweekt werd in de middeleeuwen en men linnen weefde in ons land, zou het tot eind 18de eeuw duren voor men de 'voordelen' ontdekte van het roten in het Leie-water.

Omdat de bakken met vlas een hinder veroorzaakten voor de scheepvaart, tekende men reeds in 1406 een vaarverbod in de Leie op tijdens het rootseizoen.

De laatste keer dat zo'n verbod werd uitgevaardigd was in 1820. Tijdens de economische crisis van 1840-1850 was de activiteit in de Leie voor de streek zeer welkom. Het vlas van de Leie was zo gegeerd, dat men het in Engeland had over "The Golden River".

En toch bleek na zorgvuldig onderzoek, de gunstige roting in de Leie, voor de hand te liggen.

Het water stroomde traag, zodat er nauwelijks vervuiling optrad door het opwarrelende slijk. Het water van de Leie bleek arm aan kalk en de hele activiteit zorgde dat er voortdurend gepaste bacteriën in het water aanwezig waren !!

In 1885 kwam het tot een hevige discussie in het parlement, want er waren belangen conflicten ontstaan. Men keek dus uit naar andere methodes ...

Patent

Dank zij de speurzin van archivaris Walter Lelièvre, kwamen wij op het spoor van een Patentschrift nr. 88850 op naam van G. Loppens en H. Deswarte uit Nieuwpoort.

Zij vroegen en kregen een patent, binnen het Duitse keizerrijk : "Verfahren und Vorrichtung zum Rösten von Flachs und Hanf" op 28 juli 1895.

[Werkwijze en inrichting tot het roten van vlas en

hennep]

Ingenieur G. Loppens en de jonge Honoré Deswarte knobbelden een installatie uit om de vezels van vlas of ook hennep (kemp) met een permanente waterstroom te bespoelen, op een wijze, dat de onzuiverheden heel voorzichtig konden afgevoerd worden en de toevoer van vers water zuiniger kon verlopen.

Het document legt met Deutsche Grundligkeit de hele methode vast, en heeft er in de hoofdalinea in één zin niet minder dan 112 woorden voor nodig ! Het document komt klaarblijkelijk uit een bundel en werd uitgegeven op 1 oktober 1896.

Op dat ogenblik had industrieel Pieter (Pierre) Deswarte nog een fabriek, dicht bij de Veurnesluis van de Veurnevaart, waar men o.m. gres-buizen en dallen maakte. Honoré Dewarte stond in 1891 nog als student genoteerd op de lijst de loge "La Flandre" te Brugge.

Net vóór WO 1 stierf Pieter Deswarte (1838-1914) en Honoré was zijn vader vanaf 1913 opgevolgd. Bij de wederopbouw van Nieuwpoort kwam Honoré Deswarte een scheikundige fabriek opstarten, gelegen verderop tegen de spoorwegbrug over de Veurnevaart.

Daarvan zijn de sporen ondertussen helemaal verdwenen.

Hedendaags roten ?

Dat roten in warmwaterbakken werd bij ons algemeen rond de jaren 1930 en het roten in het Leiewater was zelfs helemaal verboden vanaf 1943.

(naar B. Delanghe in "de Gavergids" 2004/2 - W. Lelièvre liet zich het document toesturen uit Penzlin in Mecklenburg)

G. Loppens was Georges Aimé Loppens, neef van J.A. Gommers, geboren 26 mei 1863 in Jambes, wonende in Monceau - sur - Sambre. Hij kwam wonen in Nieuwpoort, Oostendestraat nr. 8 in 1890 en vertrok in 1894 naar Neerpelt.

Gommers had een touwslagerij in 1905 en woonde in de Oostendestraat nr. 8

(gegevens van J. Ghijs, H. Vanleenhove)

Toneel in Nieuwpoort

Nieuport, den 11 november 1844

Aen de Heer uitgever der Gazette van de provincie

West-Vlaenderen en der stad Brugge

Mynheer !

Als reiziger voor de Koophandel, houde ik gisteren, ter gelegenheid van den zondag, mijn verblyf te Nieuport, en op dien dag, zich vruchteloos opend, had ik besloten myn hotel niet te verlaten, te meer om dat het slecht weder niet toeliet, uit vermaek, een uitstapje naer Lombartyde te doen; maer gewoon zynde altyd iets te verrigten, hield ik my een oogenblik bezig met de nieuwsbladeren en plakbrieven te lezen; eensklaps trof myn gezicht eene rooskleure en mooi gedrukte aenkondiging, op dewelke ik de volgende regelen las: Eenige liefhebbers van tooneelkunde der stad Nieuport, zullen de eer hebben zondag 10 november 1844, op den schouwburg der koninglyke maetschappy van Rhetorika, hunne eerste vertooning te geven van : le Mariage Extravagant, comédie-vaudeville en un acte; gevolgd door de Druive-Snyders, blyzangspel in een deel. Men zal beginnen met de Klompmakers, vlaemsche opera in een bedryf, juist om 6 uren des avonds, enz..." Den drommel ! zeide ik, indien de vertooning aen de aenkondiging beantwoord zal ik eenen aengename avond doorbrengen. Ik begaf my op gemelde uer ter gezeide plaets, nam een ingangkaart en trok het schouwburg binnen. Groot was myn verwondering, Mynheer, er een talryk en uitgelezen gezelschap te vinden: het geheel korps officieren der bezetting, de plaetselyke en administrative overheden, alsmede de voornaemste burgers, allen met hunnen dames, maekten hetzelve uit.

Er werd een teeken gegeven: de diepste stilzwygenheid heerschte in de zael, een dertigtal goede muzykanten voerden een zwaer openingsstuk uit, de gordyn werd opgehaeld en de vertooning nam aenvang. Hier, Mynheer, als oude toneelliefhebber, kan ik u slechts melden dat de geheele vertooning duizenmael myne verwachting heeft overtroffen. Het scheen my onmogelyk te zyn dat de vertooners eeniglyk uit liefhebbers bestonden. Eenigen van hen afzonderlyke eer melden ware hen onglyk aendoen: allen hebben den hoogste lof verdiend! Nieuport mag zich beroemen, benevens veele ander steden van West-Vlaenderen, eerste tooneel-lijsten te bezitten; en indien die jonge liefhebbers (want het is slechts het tweede jaer dat zy spelen) zoo voortgaen zullen zy welhaest hunne kunstbroeders der vermaerde maetschappy Kunstliefde, van Brugge, in den weg naer Helicon volgen...

P.T.

Oostende, den 25 november 1844

Aen de drukker der Gazette van Brugge en der provincie West-Vlaenderen.

Mynheer,

Den streelende brief over de vertooning, door eenige liefhebbers van tooneelkunde te Nieuport, dewelke den 10 dezer maend aldaer heeft plaets gehad, en die gy, in uw achtbaer nieuwsblad, den 13 daerop volgende hebt opgenomen, kwam my zoo overdreven voor dat ik my er nauwelyks eenen schyn van waarheid kon van inbeelden, ik wachte met ongeduld den oogenblik af in persoon een vertooning dier liefhebbers by te wonen. Eergisteren vernam ik dat op gister 24 dezer, den dorst 's myns verlangens ging verzaed worden. Op gemelde dag, in den vooravond, te Nieuport aengekomen zynde, begaf ik my spoedig naer het schouwburg, alwaer ik de volgende tooneelstukjes aengekondigd vond: te weten : 1° les Anglais en voyage, vaudewille en un acte ; 2° de Schoolmeester of de Prysdeeling, alleenspreuk voor het tooneel, geschikt door een lid van het genootschap; en 3° het Dorpsmeisjes, vervlaemscht blyspel met zang in een bedryf.

Ik had my slechts van een ingangkaart voorzien toen het muzyk den aenvang der vertooning aenkondigde: ik spoede my de zael binnen te treden, maer er was geen mogelykheid ; alle de plaetsen waren dobbel bezet, ik moest my vergenoegen met een plekje aen de deur. Hier, Mynheer, ontmoette ik de eerst echtheid des gezegde van den heer P.T. inderdaed, men moet ooggetuige zyn om zulks te kunnen inbeelden; alles wat den heer P.T. van de tooneelliefhebbers van Nieuport gemeld heeft is, in plaets van overdreven zoo als ik dacht, de eenvoudige waarheid. Hy had met recht hen zyne eermelding mogen verdobbelen. Ik heb hem slechts tegen te spreken dat het Mynheer Kesteloot-De Man niet is die zich aen het hoofd dier liefhebbers bevindt, maer wel mynheer De Jaegher, letterkundige aldaer. Die oprechte en onvermoeijelyke tooneelliefhebbers hebben vastgesteld alle veertien dagen drie nieuwe stukjes te vertoonen, waer van een in het fransch, om de Waelsce officieren te voldoen, wiens getal dier der Vlaemsch 2/3 overtreft ! Dit alleen doet zien dat de tooneelliefhebbery van de Nieuportenaers groot is, dat zy deze van hunnen kunstbroeders van alle steden van West-Vlaenderen verre overtreft. (De hoofdmaetschappy Kunstliefde van Brugge uitgezonderdt) inderdaed, indien alle de Vlaemsche tooneelgenootschappen van België het voorbeeld van Nieuport volgden, welhaest zouden wy het Vaderlandsch schouwburg zynen ouden luister zien hernemen en het fransch zedebedref het welk sedert vyftig jaren het zelve onteerd, verbannen, om immermeer den grond on-

zer geboorte te besmeuren ...

E.L.

Archief

DE TOESTEMMING VOOR DE TWEE HISTORISCHE KERMISSSEN

Van de vrye geprivilegeerde St.-Jans Foire beginnende t' sondags naer St.-Jan Baptiste-dag van alle soorten van Goederen en Waeren en van alderhande Bestialen.

Wegens d'Institutie van de Kermis-Processie en Ommeganck op den selven Sondag zynde Kermisdag.

Verleent door Maximiliaan van Oostenrijk, in 1495 voogd namens zijn minderjarige zoon Filips de Schone ...

“ Savoir faisons à tous presens & avenir nous avoir receu l'humble supplication des Bourgmaistres, Eschevins & Conseil de notre Ville de Neufport en notre Pays & Conté de Flandres tant pour eulx, comme pour & au nom de tous les Bourgeois, Mannans & Habitans de notre ditte Ville, contenant comment icelle Ville est la principale & meilleure Ville de notre West-Pays de Flandres est scituée & assise sur la Frontiere de la Mer, pour quoy elle est la Clef de tout ledit West-Pays. A la quelle cause tant noz rebelles & desobéissans Subgetz, comme les François & autres noz Ennemis durant les Darraines Guerres & divisions qui ont regné en nos Pays depardeça, se sont tousjours parforcez & ont fait plusieurs Emprinses sur notre ditte Ville pour le prendre & distraire de notre obéissance...”

Een processie mocht uitgaan elk jaar op de zondag volgende op de feestdag van St. Jan Baptist [24 juni] en de foor mocht 7 dagen doorgaan nadien. Veertien dagen vooraf was het de handelaars en anderen toegestaan hun goederen, voedingswaren, handelswaar, dieren, granen en andere zaken aan te brengen maar ook veertien dagen nadien om huiswaarts te keren.

Dit oktrooi werd verleent door de vorst in Bergen-op-Zoom in januari van 1494. Aangezien een jaar begon met Pasen, was dat eigenlijk reeds 1495 ! De griffier van dienst was een zekere de Waudripont.

Dit mocht overal te lande omgeroepen worden en het werd een officiëel *Placcaet* vanwege de Raad van Vlaenderen uitgegeven te Ieper op 15 mei 1495, ondertekend door Y. Vaernewyc.

Er was natuurlijk nog een andere kermis en foor, die veel vroeger was uitgereikt.

*“De St. Michiels Foire tot Nieuport, beginnende met den Sonnen opganck van St. Michiels-dag [25 september] synde den dag der Kerckwiedinge van O.L.V. Prochie Kercke van Nieuport door Milo Bisschop van Terouanen in ‘t jaer 1165 is ingestelt, geoctroyeert ende geprivilegeert door Lodwyk Grave van Vlaenderen by syne opene Brieven, gegeven tot Brugge den 30 Mey 1364, de gone den Grave Jan Hertog van Bourgoignen, Grave van Vlaenderen, & c. by syne opene Brieven gegeven tot Gendt den 19 July 1409 heeft vernieuwt ende gegeven vry geleydt en saufconduit seven daegen voor, en seven daegen naer de selve St. Michiels Foire, voor alle Goederen en Persoonen, uytgenomen Vian-den, Fugutive, Gebannen en de gone hun, in de Foiren verobligeert * hebbende in Lyf ofte Goedt. Volgens ‘t oudt gebruyck geduert dese Foire negen naer een volgende daegen, beginnende en inbegrepen den geseyden St. Michiels-dag.”*

* verobligeert : aansprakelijk gesteld of met hypotheek belast ...

(Uit “Dese Costumen der stadt ende port van Nieuport” erdruckt 1774 : p. 136 en 141)

KERMISPROCESSIE (Nr. 3343 SAN)

1686-87

De reuse gaet voor St.-Andries gilde.
Naer de reise, den capiteyn & gildebroeders van St.-Andries, schieters met de conynck & maghden.
[Deze hanteerden de Busschieters]
Daer naer de capiteyn van de visschers met syn schotters & maghden. [St.-Jacobsgilde]
De gilde van St.-Sebastiaen . [Handboogschieters]
De gilde van St.-Joris . [Voetboogschieters]
St.-Jansgilde met de waghden. [Vrije schippers of billanders]
St.-Eloysgilde . [Smeden, loodgieters, koperslagers, wagenmakers, ijzerverkopers]
St.-Cosmas & Damianus ghilde. [Dokters, apothekers, vroedvrouwen]

St.-Bartholomeusgilde . [Beenhouwers]
St.-Pauwelsgilde. [Lijndraaiers, mandemakers, schrijnwerkers]
St.-Josephsgilde. [Timmerlieden]
St.-Christoffelsgilde . [Metsers, pannedekkers]
H. Cruysgilde. [Hoveniers, warmoeseniens]
St.-Niclaeysgilde. [Winkeliers van cruut, maillerye, vettewarye ...]
St.-Lauerintsgilde... [Kleermakers]
St.-Marthagilde . [Herbergiers en tappers]
De retoricagilde met gevolgh. [Gilde van de Doorne Crone]
Daer naer de studenten met henne triumpwaghen.

Honoré Boydens noteerde de lijst.

Bij C. Denorme (+) vonden we de omschrijving van de leden.

MISVERSTANDEN

Wij probeerden reeds voor heel wat namen en titels de juiste toedracht te duiden in vorige bijdragen.

In de 6e jaargang nr. 3 : Palingbrug - Pont Albert - Tempelierstoren - Sluismeester - Iepersluis/Ieperstraat - Swinnemarktje - Lenspolder

In de 7e jaargang nr. 1 : Kattesas - Oude Veurnesas/Veurnesas - Arsenaalstraat - Vaubanversterking - Barrages/Stuwen - Veurne-Ambacht

In de 7e jaargang nr. 2 : Coupe-gorge - Crombez - Pelikaanbrug - Zeltebrug - Karmenhoek - Schuttershof - Kerktoren - Kalkovenbrug - Zandstraat - Wittebrug

In de 8e jaargang nr. 1 : Pieter Deswartelaan - Willem de Roolaan - Route des cinq ponts - Langgeleed/Langelis - Geleide/Geleed - Waterlooop zonder naam - Haven van Nieuwpoort/Oostduinkerke

In de 8e jaargang nr. 3 : Isara Portus - Ieperlee - Novus Portus - Afkortingen van de keure - Burggraaf van Nieuwpoort

In de 9e jaargang nr. 1 : Katte - Nieuw Bedelf - Spoorlijn Nieuwpoort - Sint-Bernardus

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a Kaai 50 – 02/04 – 8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

